

nepřímo, když máme před očima, z čeho lidský rostl, od duchovních tradic tehdejšího židovstva až po sociální a politická napětí. To, co tu Theissen předkládá, není pozitivistická sbírka vnějších fakt, která po pravidle zůstává na povrchu, ale velice živé předvího vztahů a tužeb, jímž sice čtenář nevstupuje přímo do Ježíšova příběhu, jak si to nepochybně přáli evangelisté, ale vstupuje do radosti, úzkostí, tužeb a nadějí doby, v níž Ježíš žil a na jejíž otázky přinášel odpověď.

Zvláštní půvab vybroušené ironie dýchá z autorových odpovědí jeho údajnému kolegovi, profesorovi Kratzingerovi, v předkladu asi tolik co „Škrabákoví“, kterému prý své dílo poslal po kapitolách s prosbou o kritiku. Kratzingerovy dopisy tu nejsou, nýbrž vždy jen reakce autora na údajně došlý dopis. V lehce a skrytě ironické, ale velmi poučené podobě se tu před čtenářem rozvíjí odborná diskuse dvou novozákonníků, jejíž jemnosti asi vychutná jen odborný teolog. Až poslední dopis autora tomuto šosáckému pedantovi prozradí, že i Kratzinger stejně jako hrdina knihy židovský obchodník Ondřej jsou literární fikci – svěží a zdařilou.

Čtenář-neodborník přijme s povděkem i obsáhlejší dovětek, nazvaný „Nejdůležitější prameny o Ježíšovi a jeho době“ (s. 249-257). Mluví se tu o evangelíích a jejich pramenech i vzniku, o Josefu Flaviovi, Filonu Alexandrijském, kumránských svitcích a římském historiku Tacitovi, který se o Ježíšovi zmínil. Je tu i přehledná mapa a stránka bibliografie autora z let 1969-84.

Zeptáte-li se mne, jaká je to kniha, musím říci: Je lepší než všechny romány o Ježíšovi, které jsem kdy měl v rukou. A jde hlouběji než všechny odborné pokusy o rekonstrukci historického Ježíše, s nimiž jsem se setkal. Nechce být v žádném směru „posledním slovem“ o Ježíši, a právě proto nás svým živým pohledem do Ježíšovy doby a tím i jeho zápasů dělá jakoby jeho současníky. Vše další, jmenovitě stanovisko k Ježíšovi, jeho hodnocení atd. vždy bylo, a bude záležitostí osobního rozhodnutí. Zvláštní rozmlíženost historického profilu Ježíšova nám – jakoby záměrně? – brání, abychom si to s ním, třeba v rámci sebefresnějšího bádání, vyřídili jednou provždy. Tak zbývá několik možností: Můžeme zůstat střízlivě a zdrženlivě stát u toho, co tu Theissen říká, být obeznámeni

s dobou i s Ježíšovým působením, ale sami zůstat neosobně stranou a Ježíše nehodnotit. Mezi odborníky se takový postoj obvykle chválí, bible mu říká „vlažnost“. Ale je možno také říci: To, co se tu o Ježíši a jeho postoji říká, mně stačí k rozhodnutí – proti němu nebo pro něho. Věda, chce-li zůstat co možno vědou, se snaží nehodnotit, ať historie, sociologie atd. Ale Ježíš má zřetelné rysy jen jako ztělesnění určitých hodnot, které lze sice v odstupu poněkud popisovat, ale vpsledku je možno je jen odmítat či přijímat. Jako čirý historický fenomén je Ježíš postava mlhavá, na níž ani sebefresnější bádání budoucnosti nebude moci zřetelně a definitivně oddělit legendu od historie, či přesněji: historické jádro, nám nedostupné přímo, a kérygma jako existenciální apel duchovního světa, tedy světa hodnot. Opravdový teolog bude brát velmi vážně střízlivou historickou analýzu, nikoli však historické rekonstrukce, které se pod jejím jménem někdy kolportují. Ale pravá teologie začíná tam, kde je historická analýza u konce a v krizi a kde se vykladačovi text pod rukama mění v existenciální apel. To Theissen ví, a právě proto jeho kniha stojí za čtení.

JAN HELLER

Karl-Josef Kuschel (ed.), Teologie 20. století, Praha: Vyšehrad 1995, 464 s.

Publikací usilujících o zmapování 20. století přibývá, pohledy i zpracování jsou různé. Autoři či editoři těchto knih se totiž musí vypořádat s několika úskalími. Pro čtenáře spíše úsměvnou záležitostí jsou názory autorů na to, kterým rokem 20. století končí. Zajímavější je sledovat, kdo a co do něho patří a jaká je interpretace (jíž je už výběr) tvořící nové dějiny.

Také profesor tübingské teologické fakulty Karl-Josef Kuschel se rozhodl toto století ukončit o několik let dříve (německý originál vyšel v r. 1986) a sestavil antologii *Teologie 20. století*. Nedostatek české literatury zabývající se stejným tématem vybízí k prozkoumání, nakolik obsah odpovídá slibnému názvu. Editor si byl vědom široce poja-

tého titulu, a proto v úvodu zmiňuje kritéria, jež podstatnou měrou určila výběr statí. Ukázky by měly představit především teologii křesťanskou, eurocentrickou, systematickou a akademickou. Zvolené texty jsou rozděleny do šesti kapitol: „Přístupy k Bohu“ (E. Jüngel, P. Tillich, W. Pannenberg, W. Weischedel, B. Welte, K. Rahner, K. Barth); „Obrazy Boha“ (P. Teilhard de Chardin, E. Moltmannová-Wendelová, J. Ratzinger, J. Moltmann, D. Bonhoeffer, K. Barth, H. Küng); „Přibližování k Ježíšovi“ (R. Bultmann, E. Käsemann, M. Buber, M. M. Ayoub, D. T. Suzuki, M. Gándhí, C. G. Jung, E. Bloch, R. R. Ruetherová, W. Jens); „Vize o církvích“ (K. Barth, J. B. Metz, J. Moltmann, W. A. Visser't Hooft); „Velká témata“ (D. Bonhoeffer, W. Kasper, D. Sölleová, H. Küng, E. Käsemann, E. Jüngel, K. Rahner, J. B. Metz, R. Guardini, P. Tillich, E. Schillebeeckx, B. Welte); „Teologie a život“ (P. Tillich, K. Rahner, H. Zahrnt, H. Küng). Z uvedeného výčtu je patrné, že Kuschel několikrát výše uvedená kritéria porušil. V případě Tillicha (práce jsou z amerického období) to lze jen uvítat, u Weischedela (spíše metafyzik a etik než teolog) polemizovat, a nad většinou jmen v kapitole „Přibližování k Ježíšovi“ se podívat. Zařazením Bultmanna (!) či Ruetherové (!), jež je navíc Američanka, do stejné skupiny vzniká podivný kompilát vyvolávající otázku, zdali editor nepoužil k výběru „teologů“ ještě další klíče. Částečnou odpověď lze nalézt na úvodních stránkách knihy.

Editor K.-J. Kuschel v předmluvě uvádí, že dnešní teologie musí čelit „dvojím tlaku“: z jedné strany „duchu doby“, z druhé tlaku vlastní církve. Sám chtěl svou antologii ukázat střední cestu mezi těmito krajními výzvami. V úvodním slově českého vydavatele má kniha navíc přispět „k rozvoji ekumenického smýšlení v naší zemi“. Křesťanskou teologii osmi desetiletí 20. století tak s Kuschelem, členem akademické rady Ústavu pro ekumenický výzkum v Tübingenu, nahlížíme optikou opatrnosti a ekumenismu. Nemyslím si, že by se katolická či protestantská teologie (natož církve) v průběhu století výrazně otevřely duchu doby, a proto je požadavek sterility vlastně adekvátní. Škoda jen, že nebyli (jak by se dalo podle názvu očekávat) uvedeni představitelé některých

teologií genitivů a především osobnosti usilující o de-ideologizaci teologických postojů a rozvíjení dalších prvků postmodernismu v teologii. Škoda, že zůstala nevyužita proklamovaná potřeba požadavku akademičnosti, že editor nepředložil texty teologů, kteří se pokoušeli reagovat na podněty dobové filozofie, a tím významnou měrou přispěli k formování teologie 20. století.

Zařazením konfliktněji laděných statí (např. u feministické teologie) by kniha získala. Pro křesťanskou teologii našeho století není rys smřlivosti charakteristický, mnohá významná díla měla či mají konfrontační rysy. Pouhé včlenění prefekta kongregace pro věrouku ve Vatikáně J. Ratzingera, jenž už z titulu své funkce nemůže být příliš „shovívavý“ k jiným názorům, do čtvrté kapitoly (vedle Metz) místo do druhé by vyvolalo zajímavý střet. Kuschelův výběr a uspořádání rezignující na takřka jakoukoli provokaci zobrazují teologii posledních osmdesáti let jako umírněnou a nepřilíš vlivnou, což také ve světle Lausannského kongresu (1974) a *Katechismu katolické církve* (1992) je. Českému zájemci tak teologii 20. století paradoxně lépe představuje sborník *Křesťanství dnes* z r. 1969.

Určité pozitivum si recenzovaná antologie udržuje díky tomu, že se s mnohými autory setkáváme poprvé (což je spíše smutné). Uvážíme-li, že i tento klad v německém prostředí odpadá, přestává být kniha přínosem. Nicméně jistou informační hodnotu si zachovává díky závěrečnému dodatku „Autoři a prameny“ (s. 447-463), kde jsou autoři představeni několikařádkovou biografií a poněkud obsažnější bibliografií, která však z větší části bohužel nespňuje ani základní citační normu. Rozpracováním tohoto nekválitního doplňku na oněch čtyři sta stránek, jež zabírá nereprezentativní antologie, nepředstavující většinu teologů jejich hlavními díly, mohla vzniknout docela zajímavá a potřebná malá encyklopedie. Takto se čtenáři dostává do rukou soubor textů, jejichž schopnost vyprávět o teologii 20. století je velice malá.

VINCENT BELEJ